

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

15 Mars 1932

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 341

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

15 Mart 1932

Gustave Le Bon a renouvelé la psychologie et l'a élevé au rang des sciences positives où l'immortel Claude Bernard avait élevé la physiologie .

Cet éminent psychologue et sociologue français est , à coup sûr, un des flambeaux qui nous ont permis de sortir un peu hors de cette nuit ténébreuse dont le monde est enveloppé.

Mesdames, et Messieurs, G. Le Bon qui fut mon maître comme il le fut de bien d'autres amis de la science , et admirateur du génie, vient de disparaître . J'en suis profondément désolé et mon coeur en a longuement saigné . Une pensée seule vient me consoler : il a répondu trop de lumière pour mourir entièrement . Le livre ami, disait admirable Guyau, est comme un oeil ouvert que la mort même ne ferme pas et où se fait toujours visible, en un rayon de lumière, la pensée la plus profonde d'un être humain .

Pareil à ces astres qui sont depuis long - temps éteints mais dont les rayons continuent à éclairer l'espace infini, Mon illustre maître et très vénérable ami, G. Le Bon, depuis peu disparu , malgré son aphorisme : La science crée plus de mystère qu'elle n'en éclaire » éclairera les esprits et il sera longtemps, longtemps encore une source d'où la pensée humaine puisera sa force vive de combat contre les obscurités environnantes.

A Ferney dans le chateau où mourut Voltaire, transformé actuellement en un sorte de musée Voltairien, un marbre mural sous lequel est conservé le coeur de l'illustre philosophe français porte cette inscription : Le coeur de Voltaire est ici mais son esprit est partout De même nous pouvons dire :

Le corps du Docteur Gustave Le Bon git en France mais son esprit vit partout !

DİL YOLUNDA

İmla ka'idelerini tebdile tarafdâr mısınız ? deye sorulsa, « söylemek gümüş , susmak altındır » sigortasında me'murum, cevabını verip susar mıydınız ? Amma dilin ikrardan çekinmesinden de ma'na çıkarılmaz mı ? Hele eli kalem tutanların yüzde doksani hece sökmek ve kaş göz yaparak kalem yürütmek suretiyle geçirdikleri şu uzunca ameli tatbikatdan sonra alfabemizin imlaya ne kerteye gelip gelmediğini öz sınavışları (tecrübeleri) ile anlamışdır . Bu muhakkak . Vaka'a Siamlı ikiz kardeşler gibi alfabe ve imla birbirine sıkıca ilişik olmakla beraber, gene her birinin sağlığı (sıhhatı) ayrıca araştırılmak ister . Bundan dolayı alfabemizin bir iki noksanına ve çaresine dair, küçük olmakla beraber sinek mide bulandırdığı için, evvelce makalelerimde işaretde bulunmuşdum . İmdi gelelim imlaya . Dekirmen, değirmen, tamag, damak ; Necmeddin, Necmettin mi yazmak lazım geleceğini kestirememek, elbetde alfabemizle alakadar değildir . Boğaz , vapor , florya yerine bugaz vapur fülurya

yazmak, şüphesiz ki zevksizliktir . Fakat yapamayacağımı mıeklayıp yapamıyacağım biçimine sokan, « adlı kitab » ı « atlı » yapan , takdiri taktir edip imbikden çeken , hâd (kızıklı) yı hat (çizgi) ye çeviren, hı ve be ile okunacak hâbı (uykuyu) hap diye yutduran v. s. gramerimizin bu türlü kaideleri, ilmi kifayetsizliğin birer örneğidir . Hele bu yüzden doğandır - tır dırılıtsı , dilin hronolojik tekâmülünü gerisin geriye götürmeğe çalışan yersiz bir gayretidir ki, okumak hevesini bayağı kırıyor ve insana gık detirtiyor [1] . Bunların kaynağı aşırı bir halkseverlik isede ilim yolundan azmış, çıkmışdır . Alfabemiz vaka'a tab'an savtîdir ; ve böyle olunca, imla , kendi başına bir sormalık (mes'ele) mevzu'u teşkil edemez . Çünkü söylenildiği gibi yazılacak . Dil ile denk

[1] İ'tiraz edicilerimizin şimdiden dikkatine çekeyim : Pastırma, fakat basdırmak ; dedirdiyor değil fakat dedirtiyor v. ilhr. deriz . Ce çe kaideleri de gramerde gösterilen kat'iyyet üzere olmayıp çok söz götürür .

bir alfabede ise bunun iki türlü olmak ihtimali yoktur; meğerki söyleyişte ayrılık ola!

O halde iş imlâ sormalığı olmaktan çıkar ve şive bahsine geçer. Bittabi herkes kendi dilinin en doğru döndüğüne kaildir ve öyle yazmak ister. Hattâ adalı veya taşranın herhangi bir yerinden gelip konmalı olsa bile, o kimse, İstanbulda bir kaç yıl yerdemış (ikamet etmiş) olmakla, bu hak ve salahiyeti kendinde görür. Meselâ banker deyen okumuş İstanbul çocuğu ile alaya kalkışır; çünkü zu'munca bunun doğrusu — gûya İstanbullu kibar hanım ağzınca — banger miş, marki « marği » imiş v. s. Bu türlü « güzide » lerin dilini arı soksun demeyeceğim, çünkü hodpesendlik ve hörmetsizlik olur.

Dünyanın her ölkesinde şiveler vilayetlerde az çok farklıdır. Şukadar var ki, ortada dolayan yazı dili ve imlâsı gene her yerde birdir; zira o imlâ hükûmetce kabul edilmiştir. Bunu başarmak için önce o lehce en zengin sözvarlığı ve en güzel şivesi ile toplanmış ve tesbit edilmiştir. Bu şive ekseriyetle başşehrin (payıtahtın) münevverleri (dikkat buyurulsun, ayak takımı değil!) arasında konuşulandır. Seçme ve olgun bu telaffuzun örneği, meselâ Fransızca için, Parisde Comedie Française aktörlerinin söyleyişidir. Fransızca'yı en temiz duruluğu üzere durumlandırmak, bunların borcudur. Gidiş böyle olmakla beraber resmîyetden dışarı kalan değme kişi, kendi 'aleminde dilinin döndüğü gibi söyler ve isterse yazar da. Yazar amma makbul ve edebî olmaz. Folklor üzerine yapılan mahallî lehce ve şive araştırmaları bittabi' başka. Gramerimiz, Dil Encümeninin delikanlılığı eseridir. Bundan dolayı « halka doğru » gidişinde jargona varacak kadar yen ve paça sıvamıştır. Buna rağmen bu gayreti gûya az görenler var. Yahut bunlar gramer kaidelerini yanlış tefsire uğrattıyorlar: Kelime sonu ile kelime içindeki kapalı heceyi [2] ayırd

etmeyerek sert harften sonra gelen yumuşağı mutlaka ve her nerede olsa sertleştiriyorlar. Bu gayretkeşler dırı « tır » demini « temin » kabı « kap » yaparak dilimizin tekâmülüne ne derece engel olduklarının farkında değildir. Bozucu bu zorbalıklara bakınca, imlâ lügatımızın haline bin şükretmemek kabil değil, öteberi sakateçliklerine rağmen. Anlaşıyor ki alfabeimizin kusurcukları ortadan kaldırıldığı takdirde, Türkçe kelimelerimiz hakkında ayrıca imlâ oturmahlıkları (kaideleri) biçmeğe pek lüzum kalmayacaktır. Lâkin has isimlere ve başlıca yabancı ad ve ıstıhlara gelince, bunun mücadele kapusu ap açık bulunuyor. Unutuluyor ki bunda, milletler ârası (beynel-mil) saygıya değer bir töre vardır. Has adlar o millet ve adamın imlâsı ile yazılır ve telaffuzu kavrak içinde gösterilir ki, mantıkan ve — müsa'adenizle hattâ ahlakan — doğru olan biricik yol da budur. Çünkü elin malına buyurmak hakkı kimseye verilmiş değildir; ve herkesin adı kendi öz mahıdır. İstıhların imlâsı ise, beynelmil bir kıymeti hâizdir. Bunu demekle bunların sonu biraz değiştirilip tasarruf edilmez gibi bir ma'nayı kasdetmiyoruz; ancak kelimenin esasına, kök veya temelde taşıdığı hüviyetine, ilişmek doğru olamayacağını ileri sürüyoruz. Çünkü kelime ancak o şekilde olarak taşıdığı ma'nanın beynelmil timsalidir. Bu gözedilmeyince, milletler ârası değeri yetirildikten (kaybedildikten) başka, özge bir takım münasibetsizliklere de yol açılmış olur. Meselâ İngilizce ma'ruf trade union (tred-ünyon) bir nevi' ticaret birliğidir ve ehemmiyetli bir teşekkül adıdır. Bunun asıl imlâsını bozarak tredünyon yazarsak, Fransızca « vasıl çizgisi » demek olan tenkit anğısı (işareti) ile onu ma'naca bulaştırmış oluruz; ve bunu bu türlü imlâ ile gören okuyucu, ne murad edildiğini anlamak için, karine delâletine muhtac kalır. Eski imlanın hastalığını tasavvutî alfabemize alışmak ma'rifetine bas vurmamak yeğdir.

[2] Kapalı hece sessiz (konson) ile bitene derler.

Leblebi sözünde birinci « leb » kapalı, ikinci « le » açık hecedir, Yukarıki sözlerimden sondaki kapalı hecelerin

yumuşak sessizini Türkçemizde mutlaka sert yapan gramer kaidesini doğru gördüğüm anlaşılmasın.

Has adların kavrak içinde telaffuzu gösterildikten sonra bunları üeltilerine (tasavvutlarına) göre Türkce takılmak (lahıkalamak) tabii hakkımızdır . Meselâ Angele (Anjel) in deyecek ve yazacağız ; çünkü Fransız imla - sında sonda bulunan « e » sessiz olduğundan, bizim için yok demektir. Binaen'aleyh : « An - gele » in « Angele » e [3] . Bu sormalığı (mes'eleyi) şimdilik bu kadarla kapatmak yeter . Her halde şunu unutmamalıdır ki, bir kelimenin öz imlasını bozmak, eğer cehil yüzünden değilse, onu benimsemiş olmak demektir. Bundan dolayı, meselâ Fransızca vagon-lit (vagonli) yi, ki yataklı vagon dır , « t » siz yazmak , yabancı kelimeleri lüzumsuz yere dilimize sokmak yolunda el'ân taban tepmekde olduğumuzu ispatdan başka bir şey ifade etmez .

Çokdan benimsenilerek gündelik sözlerimiz sırasına girmiş bulunmasına rağmen milletler ârası bir mevkii olan kelimelerin imlâsı, mecburiyet baş göstermedikce, değiştirilmemelidir, fikrindeyim. Meselâ method, medium, autobus, stenograph v. s.-gibi . Birinci misalde metot yazarak ortadaki « h » yı kaldırmakla kelime - nin milletler ârası pasaportunu yoğaltmış (imha etmiş) oluyoruz . Sondaki « d » , Dil Encümeni gramerinin adı « at » yapan büyüleyici 13 üncü maddesi icabınca « t » ye çevirilmekle, kelimenin sonuna ayrıca bir de maske takmış oluyoruz. İkinci misale gelince, mediumu yazıldığı gibi Latin telaffuzu ile mi, - ki 'ayni zamanda alfabemizin telaffuzudur - söyleyeceğiz , yoksa Fransız ağzını mı yansılacağız (taklid edeceğiz) ? Bu henüz anlaşılamamıştır. Çünkü o gibi ta'birler gazete sütunlarına geçmiş bulunmakla beraber halk ağzına düşüp yoğunlanmamıştır . Fakat tuhafı şu ki, doğru imlâsı ile medium yazıldığı halde « medyom »

[3] Roman gibi has adların birdüzye tekrar edildiği yazılarda , o isim doğru imlâsı ve kavrak içinde Türkce telaffuzu ile gösterildikten sonra , artık onun Türkce imla ile yürüdümesi câiz ola bilir, sanırım.

yolunda şişirilmiş Fransızca üeltisine kibar - larımızla sözde münevverlerimiz bayağı komisyonculuk ediyorlar . Bu suretledir ki, Latince autobus onların himmetiyle otobüs olmuştur v. ilhr. Gene bu kabilden olarak geçenlerde bir eserin ünvanını püerikültür diye yazılı gördüm ; bilâ ihtiyar Anadolunun ba'zı eihet - lerindeki « pürtekel » i hatırladım. Latince çocuk püer dir ; kültür aslında hem c = k , hem de u ile dir, ü ile değil . Ah o Fransızca ; bize çok iyilik etti amma cevriyi yüreğimize kadar işletti .

Gelelim üçüncü misale. Türkcülük meyda - nında öyle dört nala atsüren bâzı serdengeç - diler var ki, papazdan dönme dervişin ta'assu - bundan gibi, aşırı gayretlerinden korkulur . Ash Yunanca sandığım « stenographie » nin belki « ph » sini « f » , ve « e » sini « a » yapıp stenografya derdim, amma önüne bir de « i » şeklinde bir direk kakmazdım. Milletimiz Iramazan, ilimon devrini çokdan geçirdi . Vaka'a « istihza » yı artık Türkceye mal etmişizdir ; lâkin bundan dolayı ona benzesin diye sterilize, stereotyp, spor v. s. sözlerin önüne birer « i » getirmeyi, gramer kaidesi makamına kadar yükseltmezdim. Türklüğü hâlâ dili hantal sananlar unutmaları ki iskemle ile istakos o kılığa gireli nice asırlar geçmiş ve o çamlar çokdan bardak olmuş. Anadolu içlerinde halkın frenkçeye kolayca dili dönmeyeceğini farz etsek, şehirdeki bir kısım esnaf ile ayak takımını da bu öbeğe alsak, hattâ okumuşlarımızın bile söylerken ihmal yüzünden bu gibi yanlışlıklarda bulunduğunu tasdik etsek , bu türlü beciriksizlikleri birer saygı koltuğuna oturtmak, gene lâzım gelmez. Bu, halk severliğe bilgisizlik, tenbellik gibi meziyetsizlikler bulaştır - makdır. Halka doğru gidişde 'irfan çırağı en dip bucaklara sinmiş loşlukları bile giderecek kadar ışık salmalıdır. İmlâ kaidelerinin hizmetinde bu yolda olmalıdır; yoksa sunulan çorbaya bedel, kaşık sapıyla göz çıkarmak olur .